

Шевченко Л. С., д.е.н., проф.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кафедра економічної теорії

ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Злиття і поглинання (M&A) – це загальна назва всіх угод із передавання корпоративного контролю у всіх формах, включаючи купівлю й обмін активами. Сюди входять самі злиття (об'єднання компаній в одну), поглинання, придбання компаній, LBO (викуп із використанням інструменту боргового фінансування), MBO (викуп акцій запозиченими коштами), «takeover» (вороже поглинання), рекапіталізація, зміна структури власності, «зворотне злиття» (створення публічної компанії без IPO), «spin-off» (виокремлення і продаж бізнес-одиниці) та інші угоди, які передбачають передавання корпоративного контролю з рук одних акціонерів іншим, як правило, для підвищення прибутковості, стійкості і конкурентоспроможності компаній [1].

У сфері вищої освіти *повне злиття* є об'єднанням двох або більше освітніх організацій, які раніше існували роздільно, у новий ВНЗ. При цьому часники угоди втрачають свій статус юридичної особи і після угоди ліквідовуються. *Часткове злиття* відбувається шляхом утворення за участі двох і більше ВНЗ нового підрозділу (факультету), діяльність якого управляється спільно учасниками об'єднання. *Поглинання* означає приєднання одного ВНЗ до іншого на певних умовах. Наприклад, включення до великого регіонального університету невеликого ВНЗ чи наукового інституту із збереженням або без збереження свого статусу і найменування.

Укрупнення університетів шляхом злиття і поглинання характерне для країн Європи і США останні 20-30 років. Так, у США в результаті злиття двох приватних коледжів наприкінці XIX ст. був утворений Каліфорнійський університет у Берклі, а при злитті Технологічного інституту Карнегі та Інституту промислових досліджень Меллона у 1970-ті рр. – Університет Карнегі-Меллон. Шляхом поглинання коледжів і шкіл розвивається

Університет Нью-Йорку. У 2014 р. анонсовано включення до його складу Політехнічного університету Нью-Йорку як інженерної школи [2].

У Великій Британії на початку 2000-х років мало місце злиття двох університетів – Victoria University of Manchester і UMIST – в єдиний University of Manchester, який став одним із найбільших у країні. У Німеччині нещодавно 15 ВНЗ країни оголосили про бажання об'єднатися задля покращення умов наукової роботи і навчання. Інтеграція університетів у Фінляндії активно відбувається з 2009 року в рамках державної політики підвищення якості освітніх програм вищої професійної освіти і посилення конкурентоспроможності бренда «навчання у Фінляндії». У результаті реформ у Фінляндії кількість класичних університетів, у яких навчаються понад 170 тис. студентів, доведено до 16 [3]. У Норвегії у 1994 р. органами управління освітою було вирішено об'єднати більшість норвезьких ВНЗ у 8-10 великих університетських комплексів з великою кількістю кампусів, дослідницьких підрозділів і єдиною адміністрацією. Інтеграційні процеси на цей час не завершені, причому ВНЗ, які вирішили об'єднатися, мають право роз'єднатися, якщо ідея себе не виправдала [4]. У Данії урядом створено Інноваційний фонд, який, окрім інших функцій, надає фінансову допомогу при об'єднанні ВНЗ.

Найбільш масштабний проект зі злиття університетів і інститутів реалізовано у Китаї у 1990-2000-ні роки відповідно до проекту «211»: замість 600 освітніх установ створено 100 національних університетів, які відповідають міжнародним стандартам освіти й науки. У РФ, за оцінками Уряду, 20 % ВНЗ споживають 80 % освітнього бюджету країни, є неефективними і мають бути об'єднаними з іншими, більш ефективними ВНЗ. Ідеться фактично про поглинання малих ВНЗ великими. Однак такі об'єднання ініціюються державою, не є добровільними і не можуть бути призупинені за рішенням ВНЗ.

Злиття і поглинання у вищій освіті мають як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних слід віднести: концентрацію і більш ефективне використання матеріальних і людських ресурсів та об'єктів інфраструктури; економію коштів за рахунок усунення дублюючих підрозділів; залучення нових

стратегічних інвесторів, покращення системи управління; посилення конкурентних позицій новоствореного ВНЗ на внутрішньому ринку освітніх послуг; формування транснаціонального університету для виходу на ринки інших країн; розвиток регіонів розташування великих об'єднаних ВНЗ. Можливими негативними наслідками процесів злиття і поглинань у вищій школі є: необхідність значного часу як на узгодження культур і норм поведінки ВНЗ, які об'єднуються; певне ослаблення сильних ВНЗ та складнощі з управлінням новоствореним університетом; можливість виникнення психологічного дискомфорту викладачів при роботі у нових колективах та інші.

Злиття і поглинання ВНЗ очікують вищу школу України. Протягом 1990-2000-х рр. відбулася неконтрольована видача ліцензій на освітню діяльність новим ВНЗ. Як результат – кількість ВНЗ III-IV рівня акредитації зросла з 149 у 1990/91 навчальному році до 334 у 2012/13 навчальному році. Якість освіти при цьому не змінилася, а в окремих випадках погіршилася. Не маючи потрібної наукової та матеріальної бази, більшість нових ВНЗ намагаються задовольнити ринковий попит на економістів, юристів і менеджерів. Натомість високотехнологічні спеціальності відійшли на другий план. Необхідність не тільки реформи вищої освіти, а й оптимізації кількості ВНЗ стає очевидною.

Література

1. Эффективные слияния и поглощения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ushkolnik.ru/docs/index-4814661.html?page=9
2. Павлюткин И. Слияния в российской высшей школе: мотивы, издержки, возможности [Электронный ресурс] / И. Павлюткин. – Режим доступа : http://www.akvobr.ru/slijania_v_rossiiskom_vpo.html
3. Воронин А. В. Зарубежный опыт интеграции университетов [Электронный ресурс] / А. В. Воронин, И. Р. Шегельман. – Режим доступа : <http://ivdon.ru/magazine/archive/n2y2013/1642>
4. Рылько Е. Почему слияния вузов даются непросто? [Электронный ресурс] / Е. Рылько. – Режим доступа : <http://www.hse.ru/news/recent/64098302.htm>